

a na nich založené politiky –, a opakovaně tvrdí, že klíčem, který umožňuje skutečné pochopení Machiavelliho, je jeho snaha léčit společenské neduhy tváří v tvář proměnám přirozenosti, vrtkavému osudu a neustále dotírající zkáze. Ferroni opatrně vztahuje myšlení Machiavelliho k dnešním problémům a ukazuje, že výzvy globalizovaného světa si žádají politickou nápravu. V této souvislosti zmiňuje zejména drancování životního prostředí, ale i drancování lidských bytostí. Jednou z možností vedoucích ke změně současné neblahé situace by podle něj mohla být ekologie jako věda o nápravě, která se snaží znovu zavést rovnováhu a zhojit škody. Podle Ferroniho je tak Machiavelliho skutečné učení využitelné i ve zcela odlišném univerzu, než pro jaké bylo stvořeno.

Kristián Těmín

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, Praha
kristian.temin@ff.cuni.cz

Historicko-kritický komentář k Nietzscheho „Nečasovým úvahám“

Barbara Neymeyr: Unzeitgemässe Betrachtungen I: David Strauss der Bekenner und der Schriftsteller. II: Vom Nutzen und Nachtheil der Historie für das Leben

In: Historischer und kritischer Kommentar zu Friedrich Nietzsches Werken. Band 1/2.

Berlin–Boston, Walter de Gruyter 2020. XXIII + 652 s.

Barbara Neymeyr: Unzeitgemässe Betrachtungen III: Schopenhauer als Erzieher. IV: Richard Wagner in Bayreuth

In: Historischer und kritischer Kommentar zu Friedrich Nietzsches Werken. Band 1/4.

Berlin–Boston, Walter de Gruyter 2020. XXIII + 652 s.

Heidelberger Akademie der Wissenschaften pověřila Andrease Urse Sommera vedením projektu *Historicko-kritických komentářů k publikovaným spisům Friedricha Nietzscheho*. Nejnovějším výsledkem tohoto projektu je dvousvazkový komentář

k *Nečasovým úvahám*, jehož autorkou je Barbara Neymeyrová. Jedná se o svazky NK 1/2 a NK 1/4.¹ Oba svazky mají identický rozsah a společnou předmluvu, po které následuje historická dokumentace vzniku jednotlivých pojednání, jejich synoptický přehled, soupis Nietzscheho pozdějších komentářů na jejich adresu a zhodnocení jejich pozice v kontextu Nietzscheho díla. To vše doplňuje – jako ve všech případech svazků tohoto projektu – rozsáhlý referát o následující recepci jedné každé z *Nečasových úvah*.

Obecnou strategii projektu *Historicko-kritických komentářů* k Nietzscheho spisům charakterizuje snaha vypátrat literární a historické zdroje tvrzení a postojů jejich autora, tzn. demonstrovat vlastně jeho neoriginalitu, a především: zajistit alibi pro jeho mnohá dnes kontroverzní, či dokonce neakceptovatelná tvrzení. Lze se tudíž důvodně domnívat, že i přes cenné dílčí analýzy celý heidelberský projekt v zásadě slouží hlavnímu účelu, jímž je *prezentovat Nietzscheho jako akceptovatelného i ve věku politické korektnosti*.

Brojí-li Nietzsche proti kultuře, vzdělanosti, demokracii a rovnostářství své doby, horuje-li naopak pro exkluzivitu, výjimečnost, nadčasovost jednotlivce oproti průměrnému davu krotkých lidí, není to v souladu s momentálně „správnými“ názory na inkluzi, rovné příležitosti a na spravedlnost pro všechny, univerzalistické a demokratické hodnoty. Proto je třeba jeho postoje a výroky nějak omluvit, otupit, uvést na „správnou“ míru právě tím, že se ukáže, že to Nietzsche přebíral z té či oné knihy, od toho či onoho autora, že to vlastně nejsou jeho vlastní názory, ale jen dobově podmíněná stanoviska, za která tedy vlastně ani nemůže, takže je lze přecházet. Nietzsche, který ustavičně hlásá primát, ba postulát tvořivosti a apeluje na originalitu osobnosti, je zde tedy vší originalnosti a tvůrčí dynamiky zbaven – je to cena za jeho integraci do společnosti „slušných“ filosofů akceptovatelných v epoše politické korektnosti, která reprezentuje jedině „správné“ názory.

Lze však opravdu vysvětlit, a tím „korigovat“ Nietzscheovy postoje vyjádřené v *Nečasových úvahách* horečnatou servilní snahou zalíbit se Richardu Wagnerovi? Jsou jeho kulturně-kritické postoje jen echem Wagnerových názorů posíleným pomocí uctívaných autorit Arthura Schopenhauera a Jacoba Burckhardta? To pak po srovnávání pasáží ze třetí *Nečasové úvahy* se Schopenhauerovým spiskem *Ueber die Universitäts-Philosophie* vede bezmála k domněni, že se jedná o Nietzscheho plagiat. Dále například pojem „plastická síla“ z druhé *Nečasové úvahy* má

1 Pro výstupy uvedeného projektu *Historicko-kritických komentářů* je zavedena závazná zkratka NK. Proto budeme v následujícím textu odkazovat na zde recenzované svazky v této bibliografické podobě. A podivuje-li se případný čtenář, kam se v tomto případě poděl svazek 1/3, má v zásadě pravdu. Tento svazek 1/3 obsahuje komentář k Nietzscheho fragmentu *O pravdě a lži ve smyslu nikoli morálním* a je vcelku nepochopitelně vložen mezi oba svazky komentáře k *Nečasovým úvahám*. Viz jeho recenzi v souhrnném pojednání první várky komentářů: Novák, A., *Historicko-kritické komentáře k Nietzscheho publikovaným spisům. Filosofický časopis*, 65, 2017, č. 5, s. 793–802.

být údajně převzatý ze Schillerova pojednání *O půvabu a důstojnosti*² – opět s dalším možným vlivem Jacoba Burckhardta.³ Úvodní „bajka“ o zvířeti našla prý zase své předlohy u Giacoma Leopardiho a v prvním díle Schopenhauerova spisu *Svět jako vůle a představa*.⁴

Zdá se, jako by tak cílem výkladu *Nečasových úvah*, který komentátorka sleduje, bylo programové vykázání právě jejich časovosti, jejich osobní, materiálové a dobové podmíněnosti, jednostrannosti, ideologičnosti, a tedy irelevance. Barbara Neymeyrová dokonce o Nietzscheovi tvrdí, že jeho jednostranná kritika kultury, epigonství, dekadence a měšťácké společnosti z pozice „antiracionalistického vitalismu“ je ideologii.⁵ Zásadně zpochybňuje záměr, s jakým Nietzsche staví proti sobě život a historii (a ještě i kulturu), a tím podává paušální kritiku soudobé měšťanské kultury a světonázoru. Neymeyrová primárně pochybuje o tom, že by Nietzschemu přisípané stanovisko „vitalismu“ bylo vůbec kompetentní k tomu, aby garantovalo Nietzschem požadovaný (ná)růst kulturních možností.

Vycházejíc z tohoto předpokladu, komentátorka posléze dospívá k závěru, že Nietzsche přeceňuje „vitalistickou dimenzi“, o níž pak sama dále prohlašuje, že je pro ni jakožto pro „antiracionalistický vitalismus“ charakteristická „latentní nakažlivost ideologií“. Podle Neymeyrové je tomu tak proto, že Nietzsche údajně svůj koncept „života“, inspirovaný Schopenhauerovou metafyzikou vůle, výslovně spojuje s pozitivně chápaným pojmem „přelud“ a „iluze“, čímž se dopouští „sacrificium intellectus“. Za doklad správnosti těchto svých závěrů považuje komentátorka 7. kapitolu druhé *Nečasové úvahy*, kde Nietzsche praví, že „každý národ, ba každý člověk, který chce dozrát, potřebuje takový zahalující přelud, takový chránící a zastírající oblak“.⁶

Nietzschův „iracionalismus“ považuje Neymeyrová za projektivní představu kulturně-historického procesu, mající (vzdor Nietzscheově kritice Hegelova pojetí dějin) rovněž určitou teleologickou perspektivu, která je však „jen stěží kompatibilní se zkušeností historické kontingence“.⁷ Nadto Nietzsche podle Neymeyrové propojuje tuto svou spekulativní projekci s problematickým antiracionalismem, který má v podobě „zvěčňujících sil umění a náboženství“ imunizovat proti vší vědě, historii a racionální sféře vůbec. V tom pak komentátorka spatřuje důslednou souvislost s podobnými antiracionalistickými postoji z Nietzscheovy prvotiny *Zrození tragédie*. A konečně Neymeyrová pochybuje, zda v rámcových podmínkách „antiracionalistického eskapismu“, prezentovaného v druhé *Nečasové úvaze*, lze

2 Viz Schiller, F., *Výbor z filozofických spisů*. Přel. F. Demel – I. Ozarčuk. Praha, Svoboda–Libertas 1992, s. 73–127.

3 NK 1/2, s. 417–418.

4 Tamtéž, s. 407 n.

5 Tamtéž, s. 398.

6 Nietzsche, F., *Nečasové úvahy*. Přel. J. Krejčí – P. Kouba. Praha, OIKOYMENH 2005, s. 118.

7 NK 1/2, s. 399.

vůbec uspět s pokusem „konstruktivně zprostředkovat dějinné vědomí s perspektivami budoucnosti“.⁸

Zdá se, jako kdyby komentář dával za pravdu Nietzscheovi v tom smyslu, že – jemu navzdory – hájí pozice historismu, šosáctví, epigonství, tvůrčí sterility, průměrnosti a povrchnosti, které on sám v celém svém díle kritizoval. Nejen oba zde recenzované svazky komentářů k Nietzscheovým *Nečasovým úvahám*, ale patrně celý projekt *Historicko-kritických komentářů k publikovaným spisům Friedricha Nietzscheho* je totiž z *principu* tím, proti čemu se Nietzsche celý svůj život obracel a v co patrně nikdy nechtěl nechat proměnit své dílo.

Aleš Novák

Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, Praha
Ales.Novak@fhs.cuni.cz

8 Tamtéž.

Hannah Arendtová: Život ducha

Díl I: Myšlení

2. vydání. Z anglického originálu přeložil Petr Rezek.
Praha, OIKOYMENH 2020. 224 s.

Nakladatelství OIKOYMENH vydalo za podpory Ediční rady Akademie věd ČR první díl nedokončené trilogie, již politická myslitelka Hannah Arendtová věnovala základním schopnostem lidské mysli.¹ V této trilogii se Arendtová poněkud odklonila od svého předchozího zkoumání toho, co náleží k *vita activa*, čili k životu člověka činného a působícího ve viditelném světě. Arendtová si totiž zvláště po procesu s Eichmannem, jehož se účastnila jako reportérka časopisu *The New Yorker*, stále více uvědomovala, že ono neviditelné v nás (tedy niterně duševní) s oním viditelným velmi úzce souvisí, a je mu tedy třeba věnovat odpovídající pozornost.

Život ducha Arendtová rozdělila na tři části: „Myšlení“, „Chtění“ a „Souzení“. Poslední zamýšlený díl trilogie, který měl být věnován souzení, však zůstal nedokončen. Ani první díl, ve kterém se zabývala myšlením, nebyl před smrtí Arendtové při-

1 První české vydání této knihy vyšlo pod stejnojmenným názvem v překladu Jana Luská v pražském nakladatelství Aurora v roce 2001.